

Briselē, 2017. gada 20. februārī
(OR. en)

6269/17

Starpiestāžu lieta:
2016/0397 (COD)

SOC 91
EMPL 61
CODEC 207

PIEZĪME

Sūtītājs:	prezidentvalsts
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
K-jas dok. Nr.:	15642/16 SOC 812 EMPL 549 CODEC 1910
Temats:	Priekšlikums – EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu un Regulu (EK) Nr. 987/2009, ar ko nosaka īstenošanas kārtību Regulai (EK) Nr. 883/2004 (dokuments attiecas uz EEZ un Šveici)

Gatavojoties Padomes (*EPSCO*) 2017. gada 3. marta sanāksmei, pielikumā delegāciju vajadzībām pievienota prezidentvalsts izstrādāta orientējoša piezīme par minēto tematu.

2016. gada 13. decembrī Komisija nāca klajā ar priekšlikumu par to, lai tiktu pārskatīti daži sociālā nodrošinājuma sistēmu koordinācijas noteikumi ¹, kas izklāstīti Regulā (EK) Nr. 883/2004 ² ("pamatregula") un Regulā (EK) Nr. 987/2009 ³ ("īstenošanas regula"). Priekšlikuma vispārējais mērķis ir turpināt minēto ES noteikumu modernizēšanu, tos padarot skaidrākus un taisnīgākus, un uzlabot to izpildāmību. Konkrēti, priekšlikumā galveno uzmanību vērš uz piekļuvi sociālajiem pabalstiem četrās jomās: i) bezdarbnieka pabalsti, ii) ilgtermiņa aprūpes pabalsti, iii) ekonomiski neaktīvi mobili pilsoņi un iv) ģimenes pabalsti. Komisija ierosina arī pastiprināt administratīvos noteikumus par sociālā nodrošinājuma koordinēšanu attiecībā uz v) norīkotiem darba ņēmējiem un dot dalībvalstu iestādēm labākus instrumentus potenciāli negodīgas prakses vai ļaunprātīgas izmantošanas novēršanai.

Ceļā uz modernizētu Eiropas sociālā nodrošinājuma koordināciju

ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties jebkurā ES dalībvalstī ir iestrādātas ES līgumos, un tās uzskata par vienu no ES integrācijas stūrakmeņiem. Katram pilsonim ir tiesības brīvi pārvietoties uz citu dalībvalsti, lai tur strādātu vai meklētu darbu, un lai šajā nolūkā tur uzturētos. Darba ņēmēju pārvietošanās brīvība ir viena no četrām vienotā tirgus pamatbrīvībām, tā ir būtisks elements, lai veidotu spēcīgāku, uz ekonomiskajām brīvībām balstītu ES ekonomiku un lai tajā pašā laikā aizsargātu darba ņēmēju tiesības.

¹ COM (2016) 815.

² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 883/2004 (2004. gada 29. aprīlis) par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu, OV L 166, 30.4.2004., 1. lpp., labojums OV L 200, 7.6.2004.

³ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 987/2009 (2009. gada 16. septembris), ar ko nosaka īstenošanas kārtību Regulai (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu, OV L 284, 30.10.2009.

Personu un darba ņēmēju brīva pārvietošanās nebūtu iespējama bez ES noteikumiem par sociālā nodrošinājuma koordināciju. Katras dalībvalsts kompetencē ir valsts sociālā nodrošinājuma sistēmas izstrāde un darbības joma, un valstu sistēmu saskaņošana netiek prasīta. Noteikumi sniedz juridisko noteiktību tiem pilsoņiem, kuriem sociālā nodrošinājuma režīmu piemēro pārrobežu situācijā, tādējādi nepieļaujot to, ka personai pārrobežu situācijā nav aizsardzības vai tai ir dubults segums. Saglabājot tiesības uz sociālo nodrošinājumu un novēršot netiešus šķēršļus darba ņēmēju pārvietošanās un pakalpojumu aprites brīvībai, mobiliem ES pilsoņiem tiek dota reāla iespēja dzīvot vai strādāt citā valstī.

Sociālā un ekonomiskā realitāte dalībvalstīs pastāvīgi mainās. Attiecīgi viens no galvenajiem šā priekšlikuma dzinumiem ir pielāgot noteikumus, lai atspoguļotu mainīgo situāciju. Modernizējot tiesisko regulējumu, būtu jāpanāk lielāka juridiskā skaidrība, taisnīgāka un vienlīdzīgāka finansiālā sloga sadale starp dalībvalstīm un administratīvi vienkāršāki un izpildāmāki noteikumi. To veicot, būtu jānodrošina vienāda attieksme pret tiem Eiropas pilsoņiem, kuri ir apdrošināti saskaņā ar valsts sociālā nodrošinājuma tiesību aktiem, un būtu būtiski jāsekmē viņu tiesību īstenošana gadījumos, kad tie pārvietojas no vienas dalībvalsts uz citu.

Vajadzība pēc pārskatīšanas

Kopš 2010. gada 1. maija, kad spēkā stājās pašreizējie noteikumi, ir būtiski mainījies konteksts, kurā darbojas dalībvalstis. Daudzas dalībvalstis ir piedzīvojušas vairākas krīzes, jo īpaši valsts parāda krīzi, kas radīja spēcīgu spiedienu uz valstu budžetiem un sociālajiem izdevumiem. Tā rezultātā, lai reaģētu uz jaunajām problēmām un demogrāfiskajām izmaiņām, dalībvalstis savās valsts sociālās politikas sistēmās ieviesa jaunus pasākumus. Turklāt beidzamajos gados Eiropas Savienības Tiesa (Tiesa) ir pieņēmusi vairākus spriedumus sociālā nodrošinājuma jomā, ar kuriem būtiski reaģēts uz šo mainīgo situāciju. Turklāt dažos gadījumos skaidrības trūkums attiecībā uz precīzām tiesībām un pienākumiem, kā arī atšķirīga noteikumu interpretācija ir devuši stimulu atjaunināt esošos koordinācijas noteikumus.

Skaidrāki un vieglāk izpildāmi noteikumi ir dalībvalstu, kā arī pilsoņu un uzņēmumu interesēs. Ar uzlabotiem noteikumiem tiktu panāktas labākas iespējas un labāki apstākļi darba mobilitātei un darba ņēmēju tiesību aizsardzībai, tajā pašā laikā valstu iestādēm tiktu nodrošināti efektīvi instrumenti, ar ko vērsties pret ļaunprātīgas izmantošanas gadījumiem vai krāpšanu.

Komisijas priekšlikums

i) Izmaiņas, kas ierosinātas **bezdarbnieku pabalstu** jomā un ar ko pastiprina saikni starp dalībvalsti, kurā apdrošinātā persona veic iemaksas (vai ir veikusi iemaksas) sociālā nodrošinājuma sistēmā, un pienākumu piešķirt pabalstus, ir paredzētas, lai veicinātu darba meklētāju brīvu pārvietošanos, vienlaikus nodrošinot, ka tiek ieviesti aizsardzības pasākumi, lai nepieļautu to, ka uzņēmējas dalībvalsts sociālā nodrošinājuma sistēmai tiek uzlikts nepamatots slogs. Darba meklētājiem būs atļauts laikposmā līdz vismaz sešiem mēnešiem eksportēt savus bezdarbnieka pabalstus, pretstatā pašreiz paredzētajam minimālajam trīs mēnešu laikposmam. Komisija uzskata, ka tas darba meklētājiem sniegs labākas iespējas atrast darbu un palīdzēs novērst bezdarbu un prasmju neatbilstību ES mērogā.

Attiecībā uz pierobežas darba ņēmējiem (darba ņēmēji, kas dzīvo vienā valstī, strādā citā valstī un vismaz reizi nedēļā atgriežas mājās) dalībvalsts, kurā tie strādājuši beidzamos 12 mēnešus, būtu atbildīga par bezdarbnieka pabalstu maksāšanu. Šis noteikums atspoguļo principu, saskaņā ar kuru pabalsti būtu jāmaksā tai dalībvalstij, kas saņēmusi iemaksas. Dalībvalstis var pieprasīt, ka personai ir jābūt nostrādājušai vismaz 3 mēnešus to teritorijā, pirms persona, kļuvusi par bezdarbnieku, var pieprasīt bezdarbnieka pabalstu, balstoties uz iepriekšēju darba pieredzi citā dalībvalstī.

ii) Ar priekšlikumu tiek pievienota arī jauna nodaļa par **ilgtermiņa aprūpes pabalstu** koordināciju. Nolūks ir definēt ilgtermiņa aprūpi un tos pabalstus, kurus paredzēts uzskaitīt Regulas (EK) Nr. 883/2004 jaunajā pielikumā. Šādi tiktu izveidots atbilstošs un stabils ilgtermiņa aprūpes režīms, nodrošinot vienmērīgu sloga sadali starp dalībvalstīm un pilsoņiem, iestādēm un citām ieinteresētajām personām sniedzot juridisko skaidrību un pārredzamību.

iii) Balstoties uz Tiesas judikatūru, priekšlikumā ir precizēts, ka dalībvalstis var izlemt **dažus sociālā nodrošinājuma pabalstus** nepiešķirt **ekonomiski neaktīviem** mobiliem pilsoņiem. Tas nozīmē, ka personām, kas nedz strādā, nedz aktīvi meklē darbu, likumīgas tiesības uz uzturēšanos saskaņā ar Direktīvu 2004/38/EK ("uzturēšanās direktīva") ir tikai tad, ja tiem ir iztikas līdzekļi un visaptverošs veselības apdrošināšanas segums. Šie grozījumi veikti, ievērojot virkni Tiesas spriedumu, kuros prasīts, lai skaidrības, pārredzamības un juridiskās noteiktības labad regulas tiktu grozītas. Dalībvalstis var izvēlēties ierobežot vienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz īpašiem, no iemaksām neatkarīgiem naudas pabalstiem, it kā tie būtu "sociālās palīdzības pabalsti" saskaņā ar Direktīvas 2004/38/EK noteikumiem, un attiecībā uz citiem sociālā nodrošinājuma pabalstiem, ko pieprasa ekonomiski neaktīvi pilsoņi, tiktāl, ciktāl to atļauj minētā direktīva. Šī judikatūra, kas regulā pašreiz nav atspoguļota, paredz to, ka ekonomiski neaktīvu pilsoņu piekļuvei pabalstiem uzņēmējā dalībvalstī var cita starpā izvirzīt nosacījumu, ka minētajam pilsonim jābūt likumīgām uzturēšanās tiesībām minētajā dalībvalstī.

iv) Priekšlikumā iekļauti arī jauni noteikumi par to, kā koordinēt **ģimenes pabalstus**, kas paredzēti ienākumu aizstāšanai bērna audzināšanas periodos – pazīstami arī kā "bērna audzināšanas pabalsti". Šie pabalsti paredzēti, lai vecākiem kompensētu ienākumu zudumu bērna audzināšanas periodos. Ar ierosinātajiem grozījumiem šādi bērna audzināšanas pabalsti tiks uzskatīti par vecāka individuālajām un personīgajām tiesībām, nevis par pabalstu ģimenei kopumā, un tādēļ sekundāri kompetentajai dalībvalstij būs izvēles tiesības atkāpties no pretpārklāšanās noteikumiem un personai, kurai uz to ir tiesības, piešķirt šādu pabalstu pilnā apjomā. Šādas dalībvalstis tiks uzskaitītas pielikumā.

v) Priekšlikuma mērķis ir pastiprināt administratīvos noteikumus par **darbā norīkoto darba ņēmēju** sociālā nodrošinājuma koordināciju. Uzdevums ir padarīt skaidrākas tiesību kolīziju normas par piemērojamajiem tiesību aktiem un saikni starp regulām un Direktīvu 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā. Tas pastiprina administratīvos noteikumus par sociālā nodrošinājuma koordinēšanu informācijas apmaiņas jomā, kā arī šādu darba ņēmēju sociālā nodrošinājuma statusa pārbaudes jomā, lai novērstu potenciāli negodīgu praksi vai ļaunprātīgu izmantošanu. Tāpat ar priekšlikumu Komisijai tiek piešķirtas jaunas īstenošanas pilnvaras saskaņā ar LESD 291. pantu, lai konkretizētu vienotu pieeju portatīvā dokumenta A1 (sertifikāts par sociālā nodrošinājuma tiesību aktiem, kas piemērojami turētājam) izdošanai, pārbaudei un atsaukšanai.

Pamatojoties uz minēto, debatēm būtu jāpalīdz apzināt galvenās politikas ievirzes jomā, kas tiek pārskatīta, lai uzlabotu ES sociālā nodrošinājuma noteikumu koordināciju, palielinātu juridisko skaidrību, ieviestu taisnīgu un vienlīdzīgu sloga sadalījumu, kā arī vienkāršotu administratīvos noteikumus nolūkā tos padarīt izpildāmākus.

Ministri tiek aicināti īpaši pievērsties galvenajām problēmām, kas norādītas turpmāk izklāstītajos jautājumos:

- 1) Tiesa ir skaidri norādījusi, ka pilsoņu brīva pārvietošanās nozīmē tiesības un pienākumus. Lai gan visiem ES pilsoņiem ir tiesības uz brīvu pārvietošanos, neskatoties uz to, vai viņi ir vai nav ekonomiski aktīvi, brīva pārvietošanās nedod beznosacījuma tiesības brīvi piekļūt citu dalībvalstu sociālā nodrošinājuma sistēmām.
 - *Vai ierosinātā jaunākās judikatūras kodifikācija attiecībā uz ekonomiski neaktīvu pilsoņu piekļuvi sociālā nodrošinājuma pabalstiem uzņēmējā dalībvalstī palīdzēs panākt lielāku juridisko skaidrību?*

2) Priekšlikumā Komisijas mērķis ir stiprināt sadarbību starp iestādēm un darba inspekcijām, lai nodrošinātu, ka valstu iestādēm ir piemēroti līdzekļi, ar ko pārbaudīt darbā norīkoto darba ņēmēju un citu ļoti mobilu darba ņēmēju sociālā nodrošinājuma statusu un ar ko novērst potenciāli negodīgu praksi vai ļaunprātīgu izmantošanu.

- *Vai ierosinātās izmaiņas, kas attiecas uz portatīvo dokumentu A1, veicinās esošo sociālā nodrošinājuma noteikumu labāku izpildi? Kādi citi pasākumi šajā jomā varētu veicināt minētā mērķa sasniegšanu?*

3) Šim priekšlikumam pievienotajā ietekmes novērtējumā ir apzinātas vairākas problēmas, tostarp nelīdzsvarota finansiālā sloga sadale, risks zaudēt aizsardzību vai dubultu maksājumu risks, pārredzamības un juridiskās noteiktības trūkums pilsoņiem un iestādēm, nevienlīdzīga attieksme pret pilsoņiem līdzvērtīgās situācijās un demotivējoši faktori darbam vai darba turpināšanai citā dalībvalstī.

- *Vai ar ierosinātajiem grozījumiem tiek pienācīgi risinātas ietekmes novērtējumā apzinātās problēmas? Vai ir vēl kādas citas problēmas, kurām priekšlikumā nav pievērsta uzmanība?*
